

Destan nedir?

Destanlar ilk çağlarda ortaya çıkmış sözlü edebiyat ürünleridir. Milletleri derinden etkileyen tarihî ve sosyal olayları anlatan edebî eserlere destan denir. Bu tür edebî eserler deprem, bulaşıcı hastalık, kuraklık, kıtlık, yangın, göçler, savaşlar ve istilalar gibi önemli olayların etkisiyle tarihin eski çağlarında meydana gelmiştir.

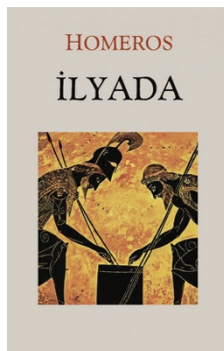
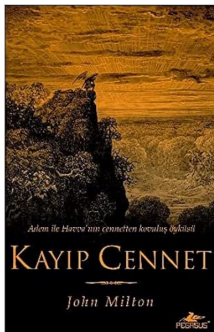
Destanların özellikleri nelerdir?

- Destanlarda yarı tanrısal nitelikler taşıyan bir ya da birçok kahramandan söz edilir. Destan bu kahramanın eylemleri üzerine kurulmuştur.
- Olaylar çok geniş bir coğrafya üzerinde geçer.
- Çoğu destanda olaylara doğaüstü yaratıklar da katılır.
- Kişiler, olaylar, doğal varlıklar hep gerçek yaşamdakinden daha abartılıdır.
- Destanlarda öykü içinde öyküye yer verilir.
- Zaman ve mekân unsurlarına ayrıntılı biçimde yer verilmez.
- Destanlar, milletlerin tarihte yer almaya başladıkları dönemlerin ilk ürünleridir. Destanlarda onları oluşturan toplumların tarihlerinden izler göze çarpar.
- Destanların oluşumunda toplumu derinden etkileyen olaylar ön plandadır. Daha sonra ise bu olayların abartılarak yüzyıllar boyunca anlatılıp sonraki nesillere aktarılması yer alır. Burada önemli olan anlatılan olayların olağanüstü özelliklere büründürülmesidir. Son aşamada ise bu anlatılan olaylar araştırmacılar tarafından tespit edilir ve yazıya aktarılır.

Destanlar yapılarına göre doğal ve yapay olmak üzere ikiye ayrılır.

Doğal destanlar, toplumların ortak ürünüdür ve yüzyıllar içinde oluşur. **Örnek:** Ergenekon Destanı (Türk), Nibelungen (Alman).

Yapay destanlar ise yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. **Örnek:** Homeros'un İlyada destanı, Milton'un Kayıp Cennet destanı gibi...

Destan ile Efsanenin Farkı

Efsanelerde anlatılanların genellikle gerçek olaylara dayandığı kabul edilir. Her türlü üslup kaygısından uzak, bilgi aktarım bilincini uyandırmak amacıyla anlatılan efsaneler mitolojik (yaratılış efsaneleri), tarihsel ve dinsel içerikte olabilir. Ayrıca kimi olağanüstü varlıkları ve durumları konu edinen efsaneler de vardır. Destanlar ise olağanüstü ile gerçeği, efsaneyle tarihi kaynaştırarak kahramanlık olaylarını ve kimi büyük toplumsal olayları manzum biçimde dile getiren ürünlerdir.

TÜRK DESTANLARI

OĞUZ KAĞAN DESTANI

*Hunlara ait bir destandır.
Destandaki Oğuz Kağan'ın Mete Han olduğu düşünülmektedir.
Destan Türklerin siyasi, askeri faaliyetleri ve sosyal yaşamları hakkında bilgiler vermektedir.*

ERGENEKON DESTANI

*Köktüklere ait bir destandır.
Türklerin Ergenekon isimli bir yerde yaşamaları ve oradan çıkışları hakkında bilgi verir.*

TÜREYİŞ VE GÖÇ DESTANLARI

*Uygurlara ait destanlardır.
Destanlardan Uygurların kurulmaları, yaşamları ve faaliyetleri hakkında önemli bilgiler elde edilmektedir.*

ETKİNLİK-1

Aşağıda farklı Türk destanlarından alınan bölümler yer almaktadır. Bu bölümlerden hangi alanlarda çıkarımlar yapılabileceğini karşlarına yazalım.

SIYASİ

ASKERİ

EKONOMİK

SOSYAL/KÜLTÜREL

<p>Oğuz Kağan büyük bir toy (kurultay) tertip etti. Halka emirler gönderdi. Oğuz Kağan halkı çağırınca halk birbirine danıştı ve geldi. Türlü yemekler, tatlılar yediler; türlü içecekler içtiler. Oğuz Kağan; "Ben size kağan oldum" dedi. Ondan sonra Oğuz Kağan dört bir yana fermanlar, elçiler yolladı. "Ben Türk kağanıyım ve yeryüzünün dört bir yanında hükümdar olsam gerek. Sizden itaat dilerim. Kim benim emirlerime baş eğerse hediyelerini kabul ederim, kim bana itaat eğermezse ona karşı asker çıkarırım" dedi. Oğuz Kağan'ın sol yanında Urum(Roma) adında bir Kağan vardı. Buna karşı bayrak açarak yola çıktı. Ondan sonra Hint ve Suriye taraflarına yürüdü. Pek çok vuruşmadan ve çarpışmadan sonra oraları aldı kendi yurduna kattı. Birçok ülke fetheden Oğuz Kağan'ın ülkesine dönmesi şerefine düzenlenen toyda doksan bin koç kesildi ve altın otağ(çadır) kuruldu. Oğuz Kağan çocuklarını yanlarına çağırarak onlara "Bundan sonra oğullarımdan kim başa çıkarsa beraberce hareket etsinler. Eğer birlikte hareket eder, bir ağızdan konuşursanız sahip olduklarınızı korursunuz. Ama diliniz bir olmazsa vatanınızı ve canınızı kaybedersiniz" dedi. (Oğuz Kağan Destanı)</p>
<p>Çinliler ve Moğolların başını çektiği halklar, Türk milletini tuzağa düşürerek büyük bir bozguna uğrattılar. Kurtulabilenler bir dağa kaçtı. Ortasında otlakları, ağaçları, nehirleri ve gölleri olan bir ovada yaşamaya başladılar. Zamanla sayıları çoğaldı, buraya sığmaz oldular. Ergenekon adı verilen bu yerden çıkmak için dağın içindeki demir madenini eriterek yol açtılar. Yolun açıldığı günü hayatlarının yeniden başlangıcı, yeni yılın ilk günü kabul ettiler. Yolun açıldığı günün yıldönümünde çeşitli oyunlar, eğlenceler ve spor müsabakaları yaparak, atalarına kurban kestiler. (Ergenekon Destanı)</p>
<p>Uygurların inanişına göre, onların ilk türedikleri yer Orhun Nehri kenarıydı. Bu nehrin kaynağı Karakurum denilen dağdır. Dağdan otuz tane dere ve çay çıkardı. Her suyun kenarında bir boy oturuyordu. Orhun'un kıyısında Uygurların başlıca iki kabilesi vardı. Nüfusları çoğalınca, diğerleri gibi bir araya gelip birisini başkan seçerek ona itaat ettiler. Böylece aradan beş yüz sene geçti. Uygur boylarının belli başlı büyükleri yoktu. Her zaman içlerinden birisi başarı kazanıp kabilesine reis olurdu. Nihayet boylar bir araya gelip genel işlerini halledebilmek için bir hana ihtiyaç duydular. Bundan sonra onların başı Böğü Kağan oldu. (Türeyiş Destanı)</p>

ETKİNLİK-2

Yönerge: **Metni okuyunuz. Aşağıdaki soruları okuduğunuz metin çerçevesinde cevaplayınız. (Metin, aslına sadık kalınarak alınmıştır.)**

Basat Depegözi Öldürdüğü Boyı Beyân Eder

Zaman-ıla Oğuz gene yaylaya göçdi. Çoban gene bu bınara geldi. Gene koyun ürkti. Çoban ilerü vardı, gördi kim bir bağanak yatur, yaldır yaldır yaldurur. Perî kızı geldi, eydür: «Çoban, emane-tün gel al! Amma Oğuzun başına **zeval** getürdün» dedi. Çoban bu bağanağı göricek ibret aldı. Gerü döndi, sapan taşına tutdı. Urdukça böyüdi. Çoban bağanağı kodı, kaçdı. Koyun ardına düşdi. Meğer ol dem Bayındır Hân begler ile **sevrana** binmişler idi. Bu bınarun üzerine geldiler, gördiler kim bir ibret nesne yatur. Çevre aldılar, indi bir yiğit bunu depdi. Depdükçe böyidi. Birkaç yiğit dahi indiler, depdiler. Depdiklerince böyüdi. Aruz Koca dahi inüp depdi. **Mahmuzi** tokındı, bu bağanak yarıldı. İçinden bir oğlan çıkdı, gevdesi adam, depesinde bir gözi var. Aruz aldı bu oğlanı eteğine sardı, eydür: «Hânım, munı mana verün. Oğlum Basatıla besleyeyin» dedi. **Bayındır Hân:** «Senün olsun» dedi.

(...)

«Süd-ile besleyelüm» dediler. Günde bir kazan süd yetmez idi. Beslediler, böyidi gezer oldı. Oğlan- cuklar-ıla oynar oldı. Oğlancukların kiminün burnın kimünün kulağın yemeğe başladı. **Velhasıl**, ordı bunun ucından katı incindiler, aciz kaldılar. Aruz'a şikâyet edüp ağlaşdılar. Aruz Depegözi döğdi, söğdi, yasak eyledi. Eslemedi. **Ahir** evinden kovdı.

Depegöz'ün perî anası gelüp oğlının parmağına bir yüzük geçürdi: «Oğul, sana ok batmasun, tenünü kılıç kesmesün» dedi. Depegöz Oğuz'dan çıkdı, bir yüce dağa vardı, yol kesdi, adam aldı, büyük **harami** oldı. Üzerine birkaç adam gönderdiler. Ok atdılar, batmadı. Kılıç urdılar, kesmedi.

Dede Korkut Hikâyeleri (Haz. Mustafa S. Kaçalın)

Kelime Dağarcığı:

bağanak: Doğum vakti gelmeden hayvanın karnından çıkarılan yavru. **binar:** Pınar. **eslemek:** Dinlemek, kabul etmek. **katı:** Çok, aşırı. **urmak:** Vurmak. **yaldır yaldır yaldurmak:** Parıl parıl parlamak.

Metinde geçen altı çizili kelimelerin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz

Ahir:	
Han:	
Harami:	
Mahmuz:	
Velhasıl:	
Zeval:	

Not: Etkinlik, MEB 10. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Beceri Temelli Etkinlik Kitabından alınmıştır.